

Mønter og regnepenninge fra metro-udgravningerne på Rådhuspladsen

Af Michael Märcher

Indledning

De meget omfattende anlægsarbejder i forbindelse med bygningen af Metro Cityringen i København har medført betydelige arkæologiske undersøgelser 2010-14. Det drejer sig især om tre lokaliteter i/på kanten af den gamle by: Rådhuspladsen (2011-12), Kongens Nytorv (2010-12) og Gammel Strand (2014) samt om en række steder uden for de volde, der omkransede middelalderbyen.

Efterhånden er beretningerne fra næsten alle disse udgravninger tilgængelige på Københavns Museums hjemmeside, *copenhagen.dk*. Den første af de tre store lokaliteter, hvor den engelsksprogede beretning (på 321 sider) blev færdig, var Rådhuspladsen.¹ Til denne hører 38 appendikser med forskellige fundrapporter, andre analyser etc. på tilsammen mere end 1.700 sider, hvoraf 8 sider er om de 67 fundne mønter og regnepenninge/tokens.

I lyset af udgravningernes særlige karakter – omfattende og i rigets hovedstad/'storby' – publiceres her en dansksproget udgave af møntrapporten fra Rådhuspladsen.¹ Resultaterne er integreret i beretningen, som der henvises til for yderligere oplysninger. Det bør her nævnes, at der på Rådhuspladsen i høj grad var tale om 1600-tals opfyldninger/lag, hvilket møntfundene i høj grad også indikerer/verificerer.

Møntfundene

Der blev fundet 67 mønter og regnepenninge/tokens ved udgravningen. Heldigvis er de fleste i god bevaringstilstand, så kun fem er uidentificerede. De 62 bestemte genstande er kronologisk set domineret af 47 stk. fra ca. 1554-1727, hvoraf hele 37 er fra ca. 1604-69. De 15 resterende er alle mønter: 7 fra ca. 1350-1450, 1 fra ca. 1483-1513 og 5 fra ca. 1874-1970. De 62 bestemte kan inddeles i fire overordnede grupper, henholdsvis 40 dansk-norske mønter, 14 regnepenninge fra Nürnberg, 7 udenlandske mønter samt 1 øl-token fra ca. 1590.

Mønternes bevaringstilstand varierer en del, men mere end 50% af mønterne har en lav grad af slitage og/eller er kun delvist korroderede, så de er generelt velbevarede. Omkring en tredjedel er ikke velbevarede. De er korroderede og/eller beskadigede på forskellig vis. Møntbestemmelserne er foretaget ved hjælp af mikroskop og konserveringsrapporterne. Røntgenbilleder blev også anvendt, men hjalp ikke særlig meget på grund af den fremskredne nedbrydning af metallet i de dårligst bevarede/mest korroderede mønter.

1 Der blev fundet 35 mønter og regnepenninge/tokens ved metroudgravningerne på Kongens Nytorv, mens antallet fra metroudgravningerne på Gammel Strand formentlig er 60-80 stykker, hvoraf flere er sammenkorroderede. Forhåbentlig vil møntrapporterne fra disse udgravninger også blive publicerede.

2 Stempelstilling er forkortet SS og kun angivet, når den er synes at være låst, det vil sige som kl. 3, 6, 9 eller 12. Kbh. står for København. G., H. eller M. er type- eller sidehenvisninger til henholdsvis Galsters, Hedes eller Mitchiners kataloger (se referencerne).

3 Alle fotografier: Niels J.E. Andersen. Nationalmuseet.

	Dansk-norske mønter	Udenlandske mønter	Regnepenninge Nürnberg	Andre tokens	Ubestemte	Total
ca. 1350-1450	5	2				7
ca. 1483-1513	1					1
ca. 1554-1603		1	4	1		6
ca. 1604-1669	26	4	7			37
ca. 1670-1727	3		1			4
ca. 1874-1970	5					5
Usikker/ubestemte			2 (FP 10024.48-49, 1500-tallet?)		5	7
Total	40	7	14	1	5	67

Kronologisk opstillet fundliste fordelt på de fire grupper²

1. Dansk-norske mønter

- FP 10024.1; FO 208873. Erik af Pommern (1396-1439), sterling, ca. 1400-20, Næstved. G. 4. Korroderet og i to store fragmenter. 0,39g.
- FP 10024.2; FO 214860. Erik af Pommern, kobbersterling, ca. 1420-40, formentlig Næstved. G. 7. Store dele af motivet korroderet. 0,57g.
- FP 10024.3; FO 214935. Erik af Pommern, kobbersterling, ca. 1420-40, Næstved, Lund, Odense eller Randers. G. s. 48-50. Meget korroderet. Lille hul og dele af kanten mangler. 0,29g.
- FP 10024.4; FO 214953. Erik af Pommern, kobbersterling, ca. 1420-40, Næstved. G. 7. Noget slitage. Store dele af motivet korroderet. 0,87g.
- FP 10024.5; FO 215269. Kobbermønt, meget usikker bestemmelse: Måske Erik af Pommern, kobbersterling, ca. 1420-40, Næstved, Lund, Odense eller Randers. G. s. 48-50. Det kan måske være en 1600-tals mønt. Meget korroderet. 0,95g.
- FP 10024.6; FO 209659. Hans (1483-1513), hvid, Malmø. G. 31. Lille trekantet knivmærke/peck i midten af korset. Noget slitage. 0,51g. Afbildet.³
- FP 10024.7; FO 208861. Christian IV (1588-1648), søsling, ca. 1604, Kbh. SS 12. H. 81; Harck 2002, nr. 12.1. Noget slitage. Velbevaret. 0,63g.
- FP 10024.8; FO 220940. Christian IV, søsling, ca. 1611, Kbh. H. 81; Harck 2002, nr. 14.2. Formentlig lav slitagegrad. Store dele af motivet korroderet. 0,90g.
- FP 10024.9; FO 214948. Christian IV, 2 skilling lybsk, ca. 1619-1622, Glückstadt. H. 168. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,82g.
- FP 10024.10; FO 220921. Christian IV, 1 skilling, 1620, Kbh. SS ca. 6. H. 119C. Noget slitage. Velbevaret. 0,41g.
- FP 10024.11; FO 220946. Christian IV, 1 skilling, 1620, Kbh. H. 119D. Noget slitage. Dele korroderede. To dele limet sammen. 0,20g.
- FP 10024.12; FO 209135. Christian IV, 1 skilling, 1621, Kbh. H. 119B. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,52g.
- FP 10024.13; FO 214864. Christian IV, 1 skilling, 1621, Kbh. H. 119B. SS 12. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,30g.
- FP 10024.14; FO 214862. Christian IV, søsling, 1624, Kbh. H. 136. Noget slitage. Velbevaret. 1,15g.
- FP 10024.15; FO 214866. Christian IV, søsling, 1624, Kbh. H. 136. Formentlig lav slitagegrad. Dele korroderede. 0,82g.
- FP 10024.16; FO 208868. Christian IV, 2 skilling, 1625, Kbh. H. 134A. Noget slitage. Velbevaret. 1,11g.
- FP 10024.17; FO 210030. Christian IV, 2 skilling, 1626, Kbh. H. 134A. Lav slitagegrad. Dele dårligt præget. Velbevaret. 1,05g.
- FP 10024.18; FO 208866. Christian IV, 6 skilling, 1628, Kbh. SS 6. H. 139A. Lav slitagegrad. Velbevaret. 1,65g.
- FP 10024.19; FO 210029. Christian IV, 2 skilling, 1629, Kbh. H. 134B. Stor revne. Noget slitage. Velbevaret. 0,74g.

Nr. 6

Nr. 29

Nr. 48

Nr. 49

Nr. 50

Nr. 52

Nr. 59

Nr. 60

Nr. 61

Nr. 62

20. FP 10024.20; FO 214950. Christian IV, 2 skilling, 1624-29, Kbh. H. 134. Noget slitage. Korroderet. To huller og dele af kanten mangler. 0,31g.
21. FP 10024.21; FO 214951. Formentlig dansk-norsk 2 skilling fra 1600-tallet, måske Christian IV, 1624-1629, Kbh. Formentlig skadet af brand. Dele mangler. 0,68g.
22. FP 10024.22; FO 208865. Christian IV, 2 skilling, 1644, Christiania/Oslo. H. 17. SS c. 9. Noget slitage. Velbevaret. 1,35g.
23. FP 10024.23; FO 208864. Christian IV, 1 skilling, 1646, Christiania/Oslo. H. 18. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,82g.
24. FP 10024.24; FO 201831. Christian IV eller Frederik III (1648-70), 2 skilling, 1624-1660s, formentlig fra Frederik III. Korroderet. Dele af kanten mangler. To dele limet sammen. 0,79g.

25. FP 10024.25; FO 214947. Frederik III, 2 skilling, 1649, Kbh. Aagaard 1996, T55a. Stor revne. Noget slitage. Velbevaret. 0,85g.
26. FP 10024.26; FO 208875. Frederik III, 1 skilling, 1650, Kbh. Aagaard 1997, T4. Noget slitage. Velbevaret. 0,74g.
27. FP 10024.27; FO 205391. Frederik III, 1 skilling, 1650, Christiania/Oslo. SS c. 6. H. 71A. Noget slitage. Velbevaret. 0,48g.
28. FP 10024.28; FO 220895. Frederik III, 2 skilling, 1658, Kbh. Aagaard 1996, T43b. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,84g.
29. FP 10024.29; FO 207833. Frederik III, 1 dukat, 1660, Kbh. Aagaard 2011, T24.5. Meget lav slitagegrad. Let bøjet. Velbevaret. 3,49g.
30. FP 10024.30; FO 215173. Frederik III, 2 skilling, 1662, Kbh. SS 9. Aagaard 1996, T53. Lav slitagegrad. Lille hul. Velbevaret. 0,81g.
31. FP 10024.31; FO 220925. Frederik III, 2 skilling, 1667, Kbh. SS 12. Aagaard 1996, T80. Lav slitagegrad. Velbevaret. 0,74g.
32. FP 10024.32; FO 209409. Frederik III, 2 skilling, 1648-1670, Kbh. Brandskadet. 1,27g.
33. FP 10024.33; FO 220928. Christian V (1670-99), 1 skilling, 1670, Christiania/Oslo. H. 47. Noget slitage. Velbevaret. 0,72g.
34. FP 10024.34; FO 220927. Christian V, 2 skilling, 1677, Kbh. SS 6. H. 74A. Noget slitage. Velbevaret. 1,06g.
35. FP 10024.35; FO 220917. Christian V, 1 skilling, 1681, Kbh. SS 6. H. 75B. Lav slitagegrad. Lidt korrosion på kanten. Lille hul. 0,49g.
36. FP 10024.36; FO 201689. Christian IX (1863-1906), 10 øre, 1874-1905, Kbh. SS 12. H. 16. 1,02g.
37. FP 10024.37; FO 201253. Christian IX, 2 øre, 1874-1906, Kbh. SS 12. H. 18. 3,65g.
38. FP 10024.38; FO 201688. Christian IX, 2 øre, 1874-1906, Kbh. SS 12. H. 18. 4,10g.
39. FP 10024.39; FO 201451. Christian X (1912-47), 1 øre, 1928, Kbh. SS 12. H. 30. 1,69g.
40. FP 10024.40; FO 202937. Frederik IX (1947-72), 1 øre, 1970, Kbh. SS 12. H. 14. 1,56g.

2. Udenlandske mønter

41. FP 10024.41; FO 220935. Slesvig-Holsten-Gottorp, Johann Adolf (1590-1616), 1/64 thaler/sechsling, 1593-1604. Lange 1908, nr. 306-312. Noget slitage. To større dele mangler. 0,44g.
42. FP 10024.42; FO 200193. Sverige, Kristina (1632-54), ¼ øre, 1635, Nyköping eller Säter. Ahlström 1976, nr. 123. Noget korrosion. 9,5g.
43. FP 10024.43; FO 214865. Sverige, Kristina, 1 øre, 1636, Stockholm. Ahlström 1976, nr. 82. Lille revne. Lav slitagegrad. Nogle dele dårligt præget. Velbevaret. 1,13g.
44. FP 10024.44; FO 215174. Nederlandene, Friesland, 2 duit (Oord), 1608-48. Noget slitage. Store dele af motivet korroderet. 1,85g.
45. FP 10024.45; FO 233696. Mecklenborg, oksehovedbrakteat, c. 1350-1450. Strålerand. Oertzen 1900. Noget slitage. Stort hul. Del af kant mangler. 0,12g.
46. FP 10024.46; FO 214964. Mecklenborg, Karl I (1603-10), dobbelskilling, 1609, Boizenburg. SS c. 12. Kunzel 1994, nr. 159 A/f. Noget slitage. Meget tynd. 0,67g.
47. FP 10024.47; FO 220902. Güstrow, viertel witten, c. 1390. Jesse 1928, nr. 395; cf. Stefke 1988, nr. 70. Noget slitage. Velbevaret. 0,29g.

3. Regnepenninge, Nürnberg

48. FP 10024.48; FO 214458. Regnemestertype med G S. Georg Schultes (1515-59)? SS 12. Cf. M. s. 415-417. Meget lav slitagegrad. Velbevaret. 4,14g. Afbildet.
49. FP 10024.49; FO 210894. Forside er korsfæstelsestype cf. M. s. 423. Bagsiden er med laurbærkrans og IN MORTEM ALTERIVS TV SPEM TIBI PONERE NOLI H S (Hans Schultes I-III?). SS 12. Lav slitagegrad. Lidt korroderet. 3,08g. Afbildet.
50. FP 10024.50; FO 209658. Hans Schultes II? (1586-1603). SS 12. Cf. M. 1429. Noget slitage. Velbevaret. 4,10g. Afbildet.
51. FP 10024.51; FO 209095. Kilian Koch (1587-1632). SS 12. M. 1458. Skålformet. Lav slitagegrad. Velbevaret. 5,64g.

52. FP 10024.52; FO 214961. Formentlig Kilian Koch. SS 12. Cf. M. s. 425 (Neumann 32211). Korroderet. 3,36g. Afbildet.
53. FP 10024.53; FO 210925. Hans Krauwinkel (1586-1635). 1601. SS 12. M. 1636. Skålformet. Slitage. 3,54g.
54. FP 10024.54; FO 210025. Wolf Lauffer I (1554-1601). SS 12. M. 1671. Perforeret fra forsiden nær kanten kl. 7-8. Lav slitagegrad. Velbevaret. 4,33g.
55. FP 10024.55; FO 220944. Hans Lauffer I (1607-32). SS 12. M. 1684. Lav slitagegrad. Velbevaret. 1,06g.
56. FP 10024.56; FO 214960. Mathäus Lauffer (1612-34). SS 12. M. s. 482, type 3B. Lav slitagegrad. Lidt korroderet. 3,17g.
57. FP 10024.57; FO 208874. Mathäus Lauffer. SS 12. M. 1701-Caesar. Let bøjet. Lav slitagegrad. Lidt korroderet. 2,73g.
58. FP 10024.58; FO 210028. Wolf Lauffer II (1612-51). SS 12. M. 1727-1729. Perforeret fra bagsiden nær kanten kl. 10-11. Knivmærker/pecks på forsiden. Lav slitagegrad. Marginal korrosion. Velbevaret. 3,15g.
59. FP 10024.59; FO 210026. Conrad Lauffer (1637-68). SS 12. Cf. M. 1763f. RECH PFENING MA. Lav slitagegrad. Marginal korrosion. 3,55g. Afbildet.
60. FP 10024.60; FO 205555. Conrad Lauffer. SS 12. Cf. M. 1765 LVD. Lav slitagegrad. Velbevaret. 1,05g. Afbildet.
61. FP 10024.61; FO 200923. Hans Weidinger (1670-1727). SS 12. Type ikke i M., men cf. s. 519 nr. 1845. Lav slitagegrad. Velbevaret. 1,65g. Afbildet.

4. Andre tokens

62. FP 10024.62; FO 220897. Groningen, øl-token, 1590? Neumann 1861, nr. 12612. Lav slitagegrad. Velbevaret. 3,74g. Afbildet.

5. Ubestemte mønter eller tokens

63. FP 10024.63; FO 203378. Mønt, måske dansk-norsk 1600-tals mønt f.eks. 2 skilling. Meget korroderet og skrøbelig. To dele limet sammen. 0,98g.
64. FP 10024.64; FO 201830. Mønt, formentlig 1500-1600-tal. Røntgenbillede indikerer 2 skilling fra midten af 1600-tallet, København. Korroderet. Dele mangler. To dele limet sammen. 0,74g.
65. FP 10024.65; FO 201690. Måske en mønt. Stort fragment. Formentlig ikke middelalderlig, måske 1600-1700-tal. Meget korroderet. 0,62g.
66. FP 10024.66; FO 214957. Formentlig en mønt, formentlig 1500-1600-tallet. Meget korroderet. Stor del mangler. 0,95g.
67. FP 10024.67; FO 220930. Fragmenter af meget korroderet metalskive, formentlig en mønt, men kunne være en knap eller lignende. 0,41g.

Datering

Ca. 60% af de 62 bestemte mønter og tokens er fra perioden ca. 1604-69. Mindst 75% af de 62 er fra den længere periode ca. 1554-1727.

De fleste af mønttyperne, specielt 2 skillingerne, produceret fra 1620'erne til 1681 var meget udbredte. 2 skillingerne cirkulerede langt ind i 1700-tallet. Men samtidig er de dansk-norske udmøntninger af småmønt efter 1681 ikke repræsenteret i materialet. Desuden er 2 skillingerne i materialet ikke særlig slidte, som 2 skillinger ellers ofte er, når de optræder i samlede fund fra 1700-tallet. Det er derfor ikke umiddelbart sandsynligt, at der i materialet fra Rådhuspladsen er mønter, der var i cirkulation i perioden ca. 1680'erne-1873.

Ingen af de 6 genstande fra ca. 1554-1603 er dansk-norske mønter, men derimod 1 udenlandsk mønt, 4 (måske 6) regnepenninge fra Nürnberg og en øl-token fra ca. 1590. Nogle eller alle disse kan sagtens være tabt efter 1604.

På baggrund af ovenstående er det rimeligt at antage, at den mest aktive periode på stedet var i 1600-tallet, særlig i århundredets to første tredjedele.

Den anden mest aktive periode var ifølge møntmaterialet 1400-tallet, primært den første halvdel. Blandt de 62 er der 8 middelaldermønter fra ca. 1350-

1513, hvoraf 7 er fra ca. 1350-1450 og 4 af dem er de dårlige kobbersterlinge fra ca. 1420-40. Kobbersterlingene er den mest almindelige enkelt-mønttype fra Danmarks middelalder, men den meget udbredte kobbermønt holdt sig generelt ikke lang tid i cirkulation efter udmøntningens ophør omkring 1440. De 4 mønter er derfor sandsynligvis tabt før anden halvdel af 1400-tallet. Det er signifikant, at der ikke er fundet nogen indenlandske mønter ældre end ca. 1400. Eksemplarer fra den storstilede produktion af danske penninge fra anden halvdel af 1200-tallet og første halvdel af 1300-tallet kunne forventes, hvis der var aktivitet på stedet i den periode.

Brug

Næsten alle mønterne er skillemønter, altså mønter produceret med et sølvindhold under den gældende møntfod. De har en utilstrækkelig metalværdi, og de er normalt kun produceret til indenlandsk hverdagsbrug. Mønterne fra Rådhuspladsen er ikke blot skillemønter, men generelt blandt de mindste skillemønter i perioden, hvorved de i forhold til København er kilder til hverdagsmøntbrug, småhandel på lokale markeder, de nederste lag af pengecirkulationen etc., men de har selvfølgelig også dateringsmæssig værdi.

Materialet kan kun i begrænset grad være med til at identificere aktiviteter på stedet, da det meste af materialet er typer, som ifølge den generelle danske pengehistorie kunne forventes at optræde i sådan en urban kontekst. Der mangler komparative danske studier af samtidigt urbant møntmateriale. Det er imidlertid værdt at bemærke, at størstedelen af materialet er almindelige typer, f.eks. alle 8 middelaldermønter, som generelt også findes i udgravninger af danske kirker og på rurale detektorpladser.

Alle de dansk-norske skillemønter fra ca. 1604 til 1620 er produceret i København, da de norske 1600-talsudmøntninger af skillemønter først startede i 1641, selvom de betydelige sølvminer nær nutidens Kongsberg blev fundet allerede i 1623. Den imponerende norske produktion af skillemønt, den udbredte cirkulation af 1 og især 2 skillinger i Danmark-Norge samt tilstrømningen af norsk skillemønt til Danmark og København/Rådhuspladsen fremgår tydeligt af de 13 dansk-norske skillemønter fra 1644-81. En af dem er ikke møntstedsbestemt, men en tredjedel af de øvrige (4 af 12) er produceret i Christiania, mens 8 er udmøntet i København. De norske mønter er generelt en smule mere slidte end deres danske sidestykker. De norske mønter har formentlig cirkuleret hurtigere og/eller længere end de københavnske. Andelen af norske mønter på Rådhuspladsen forekommer højere end i de fleste sammenlignelige danske fund. Det kan måske forklares med Københavns hovedstadsstatus og vigtig destination for norske skibe, personer etc.

Fundet af en dansk dukat fra det særlige år 1660 (indførelsen af Enevælden) vidner formentlig også om (d)en særegne situation med hensyn til mønter, møntsteder og andre pengepolitiske forhold i hovedstaden København – i forhold til andre områder, regioner eller byer i riget. Fundet af dukaten er unikt, da typen så vidt vides aldrig tidligere er fundet i Danmark. Den danske produktion af guldmønter i 1600-tallet var ikke omfattende, og fund af guldmønter fra ca. 1550-1700 er generelt sjældne i Danmark. Jeg kender kun fund af ca. 19 danske og ca. 45 udenlandske guldmønter fra den periode, og omkring 10-12 af dem er fra samlede fund.⁴ København var et særegent sted med hensyn til mønter, og hele 7 (1619-69) af de nævnte ca. 19 danske guldmønter er fundet i København inkl. Frederiksberg, mens 5 af de udenlandske også er fra København – en 6. er fundet på Amager i jord deponeret fra København.

Materialets udenlandske mønter er ikke overraskende. Nordtyske småmønter blev ofte brugt i Danmark i 1300-1600-tallet, ikke mindst ca. 1350-1450 og i årtierne omkring år 1600 på grund af utilstrækkelig indenrigsk produktion af

mønter/skillemonter. Andre nordeuropæiske f.eks. nederlandske mønter blev også brugt, men i markant mindre omfang i den senere periode. Der kendes adskillige danske fund af nederlandske 2 duits. Svenske mønter, især 1600-tals kobbermønter, fandt selvfølgelig også vej til især de østlige dele af det nuværende Danmark. Ø1-tokens fra Groningen kendes også fra andre danske fund. Der er f.eks. fundet en fra 1590 i 2011 ved udgravning af en latrintønde på Kulturvet i København, og en anden (FP 9257.6) fra 1583 blev fundet for flere år siden med metaldetektor ca. 40 km vest for København på lokaliteten Rye Øst.

Mindst ca. 21% af materialet er regnepenninge fra 1500-1600-tallets Nürnberg. En meget høj andel af regnepenninge ses også i materialet fra metroudgravningerne på Kongens Nytorv. Det vidner om en udbredt urban brug af de almindelige regnepenninge, men regnepenninge findes også med metaldetektor på rurale pladser og ved udgravninger af rurale sognekirker. Det er vanskeligt at forklare den store andel af regnepenninge, hvis de kun blev brugt til at regne med. Måske blev disse velproducerede runde messingstykker med interessante motiver også brugt som spillemønter og/eller andre former for tokens – og/eller de fungerede som skillemonter. Den utilstrækkelige indenrigske produktion af skillemonter i sen 1500-tal og tidlig 1600-tal kunne støtte sidstnævnte antagelse. Da den indenrigske skillemonterproduktion steg, især fra 1620'erne, må det gennem 1600-tallet have været mindre og mindre sandsynligt, at regnepenninge eventuelt fungerede som skillemonter.

Referencer

- Sven Aagaard: Frederik III's danske 2 skillinge 1648-70, *Numismatisk Rapport* 48, 1996, s. 59-107.
- Sven Aagaard: Beskrivelse af Frederik III's danske 1 skillinge 1648-68, *Numismatisk Rapport* 53, 1997, s. 187-213.
- Sven Aagaard: *Frederik III guldmønt og speciemønt 1648-1670*, København 2011.
- Bjarne Ahlström et al.: *Sveriges mynt 1521-1977*, Stockholm 1976.
- Georg Galster: *Unionstidens udmøntninger*, København 1972.
- Anders Harck: *Christian 4's søslinge i perioden 1600-1617*, *Numismatisk Rapport* 71, 2002, s. 7-18.
- Holger Hede: *Danmarks og Norges mønter 1541 1814 1977*, 3rd rev. udg., København 1978.
- Helle W. Horsnæs, Michael Märcher & Michael Vennersdorf: A stepping stone in the Baltic Sea. Two millennia of coin finds and coin use – a case study of Vester Herred, Bornholm, *The Journal of Archaeological Numismatics* 3, 2013, s. 1-65.
- Wilhelm Jesse: *Der Wendische Münzverein*, Lübeck 1928.
- Anne Kromann & Jørgen Steen Jensen: Regnepenninge i Danmark, *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1990, s. 94-103.
- Michael Kunzel: *Das Münzwesen Mecklenburgs von 1492 bis 1872*, Berlin 1994.
- Christian Lange: *Sammlung Schleswig-Holsteinischer Münzen und Medaillen*, bd. 1, Berlin 1908.
- Michael Mitchiner: *Jetons, Medalets & Tokens. The Medieval period and Nuremberg*, London 1988.
- Michael Märcher: Bronze and copper coins in 19th century Denmark – and found at Koldekilde on Bornholm, in G. Depeyrot (ed.): *Three Conferences on International Monetary History*, Collection Moneta 156, Wetteren 2013, s. 103-122.
- Josef Neumann: *Beschreibung der bekanntesten Kupfermünzen*, bd. 2, Prag 1861.
- O. Oertzen: *Die Mecklenburgischen Münzen des Grossherzoglichen Münzkabinetts*, bd. 1, Schwerin 1900.
- Thomas Poulsen: Danmarks møntcirkulation i anden halvdel af 1500-tallet: om betydningen af nordtyske mønter, *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad*, 2007, s. 77-84.
- Gerald Stefke: Der „wendische Münzverein“, in: *Auktionshaus Tietjen+Co., Hamburg, Katalog der 56. Auktion am 12. und 13. Dezember 1988*, nr. 1-134.

4 Michael Märcher, igangværende undersøgelser af danske fund af guldmønter.